

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ (НА ПРИКЛАДІ ЛІТЕРАТУРНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ УЛАСА САМЧУКА)

HISTORICAL MEMORY AS A SOURCE OF THE FORMATION OF NATIONAL CONSCIOUSNESS (ON THE EXAMPLE OF THE LITERARY AND PEDAGOGICAL HERITAGE OF ULAS SAMCHUK)

Стаття присвячена проблемі формування національної свідомості підрастаючого покоління, де історична пам'ять є одним з основних джерел. У контексті проблеми пошуку ефективних засобів виховного впливу на молодь акцентовано на тому, що видатні вчені, педагоги на протязі багатьох століть наголошують на винятковій виховній ролі художнього слова, особливостях виховання і розвитку особистості через літературну освіту. Таким чином, у статті обґрунтовано значення літературно-педагогічної спадщини Уласа Самчука, його поглядів для реалізації завдань виховання, а саме – формування національної свідомості, де у центрі уваги – історія українського народу.

Аналізуючи зображення У. Самчуком української національної історії, акцентовано, що у своїх творах він показав найважчі періоди випробувань українського народу, створивши художню панораму історичних подій ХХ ст.: Перша світова війна, революція, розвал Російської імперії, Українська Народна Республіка, черговий поділ України, колективізація, голодомор 1932–1933 рр., Друга Світова війна, рух опору УПА, повсюдні будні емігрантів у Європі та за океаном та ін. Контекст багатьох творів містить відомості про видатних історичних діячів, насичений історичними даними, які охоплюють період від часу існування слов'янських племен до II пол. ХХ ст., основна увага зосереджена на подіях, які є свідченням боротьби України за незалежність. Звертаючись до героїчних сторінок української історії, У. Самчук намагався пробудити почуття національної свідомості та гордості за своє минуле.

Обґрунтовано, що історіософські, національні та державотворчі проблеми відтворені У. Самчуком свідчать про їх відповідність проблемам сьогодення. Погляди У. Самчука про шляхи консолідації нації, особливості реалізації ідеалу соборності, пророчі роздуми про взаємини України з народами Європи, утвердження незалежної української держави як своєрідної зони миру і гаранта європейської стабільності співзвучні сучасним ідеям національно-патріотичного виховання.

З огляду на цілі та завдання національної системи виховання доведено, що особливості висвітлення У. Самчуком історії України, його поглядів на історичні події, їх роль та значення для державотворчих процесів, формування свідомості нації підтверджують необхідність використання літературно-педагогічної спадщини письменника у навчально-виховному процесі сучасної школи.

Ключові слова: національна свідомість, виховання, історичні події, український народ, нація, історична пам'ять, літературно-педагогічна спадщина, виховні ідеї, державотворчі процеси, батьківщина.

The article is dedicated to the problem of forming the national consciousness of the younger generation, where historical memory is considered one of the main sources. In the context of searching for effective means of educational influence on the young people, the focus is placed on the exceptional educational role of literature and the characteristics of personality development through literary education, as emphasized by outstanding scholars and educators throughout many centuries. The article substantiates the significance of the literary and pedagogical heritage of Ulas Samchuk and his views for the realization of educational tasks, particularly in shaping the national consciousness, with a focus on the history of the Ukrainian people.

Analyzing Ulas Samchuk's depiction of Ukrainian national history, it is highlighted that he portrayed the most challenging periods of trials faced by the Ukrainian people in his works, creating an artistic panorama of historical events of the 20th century. These events include the First World War, the revolution, the collapse of the Russian Empire, the Ukrainian People's Republic, successive partitions of Ukraine, collectivization, the Holodomor of 1932–1933, the Second World War, the UPA resistance movement, and the post-war life of emigrants in Europe and overseas, among others. The context of many of his works contains information about prominent historical figures, enriched with historical data covering the period from the existence of Slavic tribes to the second half of the 20th century. The main focus is on events that testify to Ukraine's struggle for independence. By delving into the heroic pages of Ukrainian history, Ulas Samchuk sought to awaken feelings of national consciousness and pride in the past.

It is argued that Ulas Samchuk's philosophical, national, and state-building issues reproduced in his works are relevant to contemporary challenges. His views on the ways of national consolidation, the peculiarities of achieving the ideal of unity, prophetic reflections on Ukraine's relations with European nations, and the establishment of an independent Ukrainian state as a unique zone of peace and guarantor of European stability resonate with modern ideas of national-patriotic education.

Due to the goals and objectives of the national education system, it has been proven that the peculiarities of Ulas Samchuk's portrayal of Ukrainian history, his views on historical events, their role and significance for state-building processes, and the formation of national consciousness confirm the necessity of using the writer's literary and pedagogical legacy in the educational process of modern schools.

Key words: national consciousness, education, historical events, Ukrainian people, nation, historical memory, literary-pedagogical heritage, educational ideas, state-building process, homeland.

УДК 37(09)

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/61.1.4>

Приймас Н.В.,

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти

Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

На сучасному етапі боротьби за українську державність та національну незалежність важливе значення має визначення шляхів та засобів виховання підростаючого покоління – національно свідомого, патріотично відданого державі і народові. На початку XXI століття в Україні зріс інтерес до національної історії, втілюються концептуальні засади гуманітарного розвитку держави, удосконалюється система виховання учнівської молоді з урахуванням європейських освітніх стандартів. Цей процес зумовлює дослідження проблем історії національної педагогіки, педагогічної спадщини видатних українських діячів. Водночас першочерговим завданням виховного процесу є формування національної свідомості. Історія українського народу – одне з джерел реалізації цього завдання. Трагічну долю українського народу в ХХ ст. глибоко відобразив у своїй творчості видатний громадсько-політичний та культурно-освітній діяч, письменник Улас Самчук (1905–1987 рр.).

Працюючи на різних ділянках громадсько-політичного і культурного життя, він велику увагу приділяв просвітницькій роботі, пошуку ефективних засобів виховного впливу на молодь. У багатій літературній спадщині У. Самчука втілено погляди на освіту, культуру, релігію, історію, суспільство тощо. Його твори сприяють вихованню гармонійної, цілісної особистості, формуванню характеру, волі, загальнолюдських та національних ідеалів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

З перших років незалежності України багато педагогічних досліджень спрямовано на вивчення вічних цінностей українського народу, що відповідають його ментальності, національному характеру, світогляду. Важливе значення мають праці І. Беха, О. Вишневецького, П. Ігнатенка, В. Кузя, Ю. Руденка, В. Скуратівського, М. Стельмаховича, Б. Ступарика, О. Сухомлинської, А. Фасолі та ін.

Акцентуючи увагу на виховному значенні творчої спадщини У. Самчука, слід зазначити, що роль виховання художнім словом підкреслювали Я.-А. Коменський, К. Ушинський, О. Потєбня, І. Франко, І. Огієнко, Леся Українка, В. Сухомлинський та ін. Проблеми виховання та розвитку особистості через літературну освіту проаналізовано у працях М. Бахтіна, Т. Завгородньої, Д. Овсяненко-Куликовського, Є. Пасічника, Н. Побірченко, Н. Скрипченко, Б. Степанишина, П. Флоренського та ін.

Високохудожня творчість У. Самчука уже майже століття перебуває у центрі уваги дослідників у діаспорі. Велику цінність мають статті й аналітичні матеріали, які у післявоєнний період опублікували А. Власенко-Бойцун, В. Державін, Г. Костюк, О. Лятуринська, І. Кошелівець, Б. Кравців, О. Тарнавський, Ю. Шевельов та ін. До відомих українських самчужознавців у діаспорі належать М. Дальний, В. Жила, Ю. Клиновий та ін.

Статті українських учених, які намагаються збагнути естетично-виховний феномен творчості У. Самчука, проаналізувати виховні аспекти літературної спадщини почали з'являтися на початку 90-х років минулого століття. Відомими самчужознавцями є О. Васишин, М. Герц, М. Гон, Р. Гром'як, А. Жив'юк, М. Жулинський, Р. Мовчан, С. Пінчук, О. Слоновьська, В. Шевчук, Г. Чернихівський та ін. Ґрунтовні наукові дослідження творчості У. Самчука здійснили С. Бородіца, І. Бурлакова, В. Кизилова, Ю. Мариненко, О. Пастушенко, Н. Плетенчук, О. Пасічник, І. Руснак та ін.

Аналіз наявних наукових досліджень свідчить про зростання уваги науковців до вивчення життя та творчої спадщини У. Самчука, його виховних ідей, що підкреслює їх багатоплановість і масштабність. Всебічне вивчення виховних аспектів творчості У. Самчука, його педагогічних поглядів, підтверджує їх актуальність для сучасної системи виховання.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальність проблеми формування національної свідомості, збереження історичної пам'яті українського народу, пошук шляхів та джерел виховання підростаючого покоління зумовили дослідження літературно-педагогічної спадщини У. Самчука, зокрема, особливостей висвітлення письменником історії України, його поглядів на ті чи інші історичні події, їх роль та значення для державотворчих процесів, формування свідомості нації.

Мета статті. Розкрити виховні аспекти творчої спадщини У. Самчука, як джерела збереження історичної пам'яті, формування національної свідомості. Узагальнити та обґрунтувати значення провідних педагогічних ідей письменника для сучасної системи національного виховання.

Виклад основного матеріалу. Літературно-педагогічна спадщина У. Самчука містить погляди, які відповідають основним напрямкам і змісту національного виховання – це, зокрема, національна самосвідомість, патріотизм, рідна мова, національна історія, національна і народна символіка та ін.

У творах У. Самчука втілені національні та загальнолюдські духовні цінності, розкрита система основних компонентів духовного світу особистості, яка формується в процесі реалізації національного виховання: національна психологія, національний характер і темперамент, спосіб мислення, етика і мораль, естетика, філософія, світогляд, ідеологія, особливо слід виділити національну свідомість і самосвідомість.

Важливим моментом є присутність на сторінках Самчукових творів образів видатних історичних, політичних, державних діячів України: *Б. Хмельницького, І. Мазепи, П. Скоропадського, В. Винниченка, М. Грушевського, С. Петлюри, С. Бандери,*

Є. Коновальця, А. Мельника, А. Шептицького, І. Огієнка, С. Скрипника, Т. Бульби-Боровця, Х. Кононенко, О. Теліги, М. О. Скрипника та інших. Відводячи не одну сторінку цим визначним людям, У. Самчук розповідає про їх життя та діяльність, наголошуючи на місійній ролі в житті народу та держави. Особливо виділяється постать Т. Шевченка, зокрема, автор часто звертається до «Кобзаря», цитує його рядки.

Говорячи про значення творчості У. Самчука для формуванні національної самосвідомості, особливий наголос варто зробити на зображенні письменником української національної історії. С. Пінчук зазначає, що У. Самчук сягнув високих вершин «...в тій галузі, яка для нього стала справою всього життя, – в живописанні художнім словом сучасної йому української національної історії» [11, с. 2]. Зображуючи історію Вітчизни, письменник наголошує, що ця історія є безсмертям народу, а розуміння цього безсмертя пов'язує з власною причетністю та причетністю його героїв до свого місця у долі країни. Він виконав свою місію, яку сформулював у передмові до одного з романів: «Я ставив, і зараз ставлю, собі досить, як на письменника, виразне завдання: хочу бути літописцем українського простору в добі, яку сам бачу, чую, переживаю» [17, с. 1].

У. Самчук показав український народ у найважливіші періоди історичних випробувань, створивши неповторну художню панораму минулого століття. Його романи-епопеї охоплюють майже всі вікопомні події ХХ ст.: *Перша світова війна, революція, розвал Російської імперії, Українська Народна Республіка, черговий поділ України, колективізація, голодомор 1932–1933 рр., Друга Світова війна, рух опору УПА, повоєнні будні емігрантів у Європі та за океаном* та ін.

Роман-трилогія «Волинь» є своєрідною художньою панорамою історії, де відтворено складні ідеологічно-політичні протиріччя на Волині у першій чверті ХХ ст. Історичне минуле українського народу є композиційною основою твору. Етапи розвитку краю поступово постають у свідомості героїв, починаючи від кінця I тис. до поч. ХХ ст. Народна пам'ять зберегла свідчення, на основі яких кожен період отримує певну оцінку. Факти історії окремого роду Самчук органічно пов'язує з історичними фактами суспільного характеру. Дізнавшись, що його далекий предок був запорізьким козаком, головний герой поступово сконцентровує у своїй свідомості багату історію краю, йому відчувається «древність, прапрадавність, дулібність, дошкульно вражаюча пристрасть віків...» [13, с. 383]. Його етапи життя мають відповідність з певними фрагментами історії краю, разом з цим історичне тло формує головного героя, а також і читача, автор «можливо вперше з такою фундаментальною точністю передає

перебіг подій на Волині того періоду» [12, с. 43]. У «Волині» У. Самчук зумів передати «повоєнні відносини і життя селянства в Польщі з небувалою досі точністю, і дав вичерпний образ національної свідомості і політичних аспірацій західних українців» [3, с. 115]. З огляду на це, «Волинь», на думку А. Власенко-Бойцун, можна вважати «літописом волинської і галицької землі за першу четвертину двадцятого століття» [3, с. 115].

Аналізуючи поставлену проблему, С. Бородіца у роздумах про головних героїв трилогії зазначає: «...спокою як такого ніколи не знала родина Довбенків, що пронесла крізь століття і зберегла свою історичну пам'ять – каталізатор національного пробудження народу... Зрозуміло, що Матвій – славний нащадок українського козацтва, тому і його син Володько, напоєний щедрими соками історичного минулого, не міг стати іншим... Історія Дерманя мала на меті не лише розбудити історичну пам'ять українців, але й примусити задуматись над сучасним становищем рідної землі» [1, с. 278]. «Волинь» – це розповідь про нове покоління, нову людину, перед якою стояли питання життя народу з огляду на широке коло національних історіософських і державотворчих проблем. Завдяки роману читач має можливість переосмислити сторінки національної історії, усвідомити Волинь як колыску державності та світогляду. У романі «Юність Василя Шеремети» У. Самчук деталізує окремі моменти, розкриті у третьому томі «Волині», зокрема, висвітлює ідеологічні течії, що полонили нашу молодь в 20-их роках ХХ століття – націоналізм і комунізм.

Найтрагічнішу подію історії українського народу – організований більшовицькою владою голодомор 1932–1933 рр., – відтворено у романі «Марія». Розгортаючи сюжет твору, автор зображує першу світову війну, революцію в Україні, змагання різних політичних сил, прихід до влади більшовиків, колективізацію, антирелігійну кампанію.

У кожному із трьох томів трилогії «Ост» відтворена окрема віха історії України ХХ ст. У першому томі ми бачимо переломні події української революції 1918–1919 рр., У. Самчук передав «складну ситуацію східноєвропейського простору під час і на другий день великої революції 1917 р. та вказав на місце і вагу в ньому України, як палахкої візії пробудженого до життя народу» [8, с. 22]. Другий том змальовує долю України та її синів у складі СРСР, події, що потрясли нужденним життям цієї країни, «катастрофально-трагічний стан того народу, що в революцію заявив своє право на життя. Перед читачем постають темні горизонти цілої України 30-их років. Село і місто, колективізація, голод, репресії, тюрми, заслання і концтраки» [8, с. 22]. У третьому томі «Втеча від себе» відтворено долю мільйонів українців, яких війна розкидала по всьому світу, трагедія насильницької репатріації

українських юнаків та дівчат у середині 40-их рр. ХХ ст. За словами С. Пінчука, «Втеча від себе» – це погляди У. Самчука на долю України в світлі повоєнної концепції всієї планети, на майбутню долю світового співтовариства взагалі. А. Власенко-Бойцун зазначає, що темою «Осту» є «віковий українсько-московський конфлікт» [3, с. 115].

У традиційному патріотичному тоні написані твори «Гори говорять!» і «Чого не гоїть огонь», які змальовують збройну боротьбу України за волю. У 1919 р. *закарпатські гуцули* виборили від угорців свою республіку, яку приєднали до УНР. Саме у романі «Гори говорять!» У. Самчук «зобразив дійсність Закарпаття, як частину загальнонаціонального піднесення нашого народу» [18, с. 9]. Варто зазначити, що «історизм Самчука опoетизований любов'ю до минулого сучасної Батьківщини, й, особливо, до Карпат» [10, с. 66]. Роман «Чого не гоїть огонь» висвітлює героїчну боротьбу УПА на Волині. Це боротьба повстанського загону «Зелена бригада», який діяв на Волині від упадку Польщі 1939 року до закріплення радянської влади 1944 року. Головний герой «репрезентує ту частину української спільноти, яка вибирала шаблю, яка не бажала ніяких компромісів, але воліла зі зброєю в руках загинути, виконуючи свій обов'язок супроти батьківщини. Він є цим легендарним лицарем, породженням стихією вибранцем народу, який змагається за збереження нації в часі смертельної загрози і творить її історію» [5, с. 34]. Контекст роману містить дані про воєнні дії на фронтах, інформацію про сили лісової армії на Волині. «Чого не гоїть огонь» У. Самчук писав у 1948–1958 рр., на останніх сторінках твору він зазначає, що приводом для написання став лист, який прийшов до нього від землячки. Саме її розповідь лягла в основу роману, головною героїнею якого вона стала: «Її повість – повість доби, яку не висловити, не списати» [16, с. 284].

Багатий і всебічний аналіз *Другої Світової війни* та *чотирьох повоєнних років* дає мемуаристика У. Самчука. Зокрема, варто зазначити, що «усі три томи вміщують понад сотню документальних матеріалів і 57 світлин, і могли б стати джерельними, коли б автор додав покажчик прізвищ, які виступають у споминах і про яких Самчук подає часто цікаві біографічні дані» [5, с. 43]. Обґрунтовуючи власні роздуми про Другу світову війну, Самчук віддзеркалює вічну тривогу і непевність, серед якої жило населення України у час німецької окупації. Відтворюючи важливі події, він «реєструє документально факти, подаючи навіть дослівно німецькі воєнні звідомлення, цитати з програмової книжки Гітлера «Майн Кампф», ...й інтерпретує їх в іронічно-критичному тоні...» [5, с. 38]. Аналізуючи німецьку окупаційну владу, У. Самчук змальовує настрої та реакцію української спільноти на хід воєнних подій з «добррозичливою критикою

та правдивим розумінням історичних та психологічних процесів, що нуртували тоді серед українського народу...» [5, с. 38]. У першому томі споминів він показує лише першу частину Другої світової війни, а саме «повернення на Україну Похідних груп і початкову окупацію Волині. Тому це – радше погідна книжка, що віддзеркалює надії українського народу на майбутнє, радість з початкової програної московсько-советського окупанта і метушливе закріплення української адміністрації, в якій сам автор грає головну роль» [5, с. 38]. Менш бадьорим є настрій автора у другому томі, де, зокрема, подана пригноблююча картина зруйнованого Києва.

Аналізуючи щоденникові записи Ґеббельса, в яких той говорить: «...ми, здається, засильно вдарили росіян, а особливо українців...» [15, с. 133], У. Самчук висловлює власні думки стосовно завойовників українських земель, зазначаючи, що німці мали хороший ґрунт для здійснення своїх завойовницьких намірів стосовно України, адже вони «мали під собою народи з великими державними традиціями... Але Україну вважали за найлегшу здобич. Мовляв, цей народ ніколи не був державно незалежним, а до того росіяни так позбавили його амбіції незалежності, що їм залишається тільки продовжувати цю традицію. І не допустити до цього українців із Заходу із їх незалежницькими амбіціями» [15, с. 144]. У 1942 р. під час перебування У. Самчука у в'язниці німецького гестапо один з німецьких офіцерів, йому говорить: «...ми не прийшли сюди робити вам самотійну Україну. Ми німці. Вам цього не дозволили ваші ж брати слов'яни, то чому ви думаєте, що ми мусимо бути щедрішими» [15, с. 178]. У відповідь Самчук зауважує: «Ви знаєте як наше населення вас зустрічало. В історії світових завоювань не багато було випадків, щоб завойовників зустрічали з тріумфальними брамами і квітами. Це свого роду явище унікальне. І створили його совети, які взяли протинародний курс і довели народ до відчаю... Ми хочемо, і свободи, і державности, як і всі інші народи на землі, але ми готові були на певний компроміс із силами, які хотіли б нам допомогти. Одначе ті сили нас злегковажили. І тому, яке диво, що тепер цей народ готовий ставити спротив...» [15, с. 179].

Подаючи хроніку Другої світової війни, У. Самчук багато розповідає про Київ, зокрема, про діяльність у столиці українських активістів. На особливі міркування наводять сторінки спогадів, які містять аналіз воєнних дій на території СРСР, роздуми про роль США та Японії у цій війні, про місце українців між політичними силами світу.

У мемуарних творах У. Самчука багато уваги приділено справам ОУН та організаційній активності її обох груп до війни, під час війни та їх розколові. У спогадах Самчук «з проникливістю

великого інтелекту подає, наприклад, джерело антисемітизму, аналізує побічні наслідки підпілля, не завжди корисні, висловлює свою думку про перший розлам ОУН...» [7, с. 4]. А. Власенко-Бойцун зазначає, що Самчук «стримано, стараючись бути об'єктивним, аналізує непорозуміння в лавах організації ОУН. Він свідомий, що належно оцінювати факти можна тільки з дальшої історичної перспективи. Він дотепно характеризує помилки обох фракцій...» [5, с. 37]. В останньому розділі книги «На коні вороному» змальовано кінець німецької окупації на Україні та організацію підпільних загонів на Волині. Розповідь про партизанські дії, які включали в себе територію півночі Волині та Полісся, містить дані про відділи, контрольовані ОУН-м і ОУН-б. Подаючи у спогадах багато цінного матеріалу про операції УПА, імена борців, Самчук зазначає: «Історія ще не раз повернеться до цих теренів, бо ці дороги і ці піски напоєні кров'ю незабутніх синів народу України» [15, с. 276]. Аналізуючи підпільну боротьбу українського народу, висловлює власні погляди на це явище.

У щоденнику «П'ять по дванадцятій» У. Самчук відтворив свою мандрівку серед руїн Третього Рейху. Щоденник детально ілюструє «новітню «одисею» українських емігрантів, показуючи їхні настрої, тугу і шукання в новому, незнамому світі. Зі симпатією малює автор американських вояків і їх гуманне ставлення до втікачів і переможених, яке протиставить ворожій і грубій поведінці советських солдатів» [4, с. 130].

Творчість У. Самчука також насичена історичними даними, які не становлять центральних ліній чи панорам творів, а є лише майстерно вплетеними у їх контекст. Ці дані охоплюють період від часу існування слов'янських племен до II пол. XX ст. У книзі «Живі струни», розповідаючи про початки історії України, автор значне місце відводить періоду Київської Русі, наголошуючи на великій історичній місії київських князів. Приділяючи багато уваги історії козацької держави, У. Самчук акцентує, що формування синтези України-Нації бере початок за часів козаччини. Часто він зосереджує увагу на подіях першої чверті XX ст., які є свідченням боротьби Української держави за незалежність. Важливим є те, що звертаючись до героїчних сторінок української історії, У. Самчук пробуджував почуття гордості за свою минувшину. Зокрема, у нарисі «Крути», написаному через двадцять чотири роки після крутянського бою, він, «не тільки заторкував історико-політичні теми, трактував недавню битву як історичну подію, а й шукав крізь призму своїх історіософічних концепцій істотне в долі народу, бачив і застерігав не повторювати помилки минулого» [2, с. 23].

Вагомість творів У. Самчука в тому, що їх ідеї «органічно виростили з найактуальніших і найболючіших проблем нашої доби, що їх приймають

наскрізь щира авторова любов і почуття обов'язку перед своїм народом і своєю батьківщиною та, нарешті, що написано їх, висловлюючись метафорично, кров'ю серця письменникового» [9, с. 310]. Від першого свого твору Самчук поставив у центрі своєї творчості широке життя української людини в поєднанні з історіософськими, національними та державно-творчими проблемами, зумовлюючи це реальними подіями, які відбувалися в Україні.

З огляду на актуальні проблеми сьогодення, варто наголосити на відповідності поглядів У. Самчука нашій сучасності. У своїх книгах він висвітлює *взаємини українських політичних партій*, наводить власні роздуми про *шляхи консолідації нації, особливості реалізації ідеалу соборності*. Особливо вражаючими є пророчі роздуми про *взаємини України з народами Європи*. Говорячи про роман «Ост», М. Жулинський зазначає: «Для Заходу Україна – то якийсь невиразний, глухий, затаєний у собі «Ост», у чий історії так багато нечіткого, тривожного. Проте для У. Самчука Україна – це своєрідне порубіжжя між страшним монстром – тоталітарним СРСР – та Заходом, який зберігає традиційну систему людської цивілізації. Тому письменник і обстоює думку про історичну неминучість державницького вивіщення українського народу – це необхідно також Європі, світові... Україна мусить утвердитися як незалежна держава і постати своєрідною зоною миру і гарантом європейської стабільності» [6, с. 3]. На думку М. Жулинського, жоден український письменник XX ст. «не досяг тієї висоти художнього узагальнення образу України, того концептуального філософського осмислення національної долі України в соціально-політичних, культурно-духовних і морально-психологічних вимірах, яку зумів здолати У. Самчук у своїй творчості...» [6, с. 3].

Зміст Самчуківих творів відповідає Концепції національного виховання, яка зазначає, що для відновлення почуття національної гідності велике значення має висвітлення правдивої історії нашого народу. На прикладі свого героя письменник показує, що від ставлення людини в роки дитинства до спадщини попередніх поколінь, до героїчного минулого народу залежить її духовний світ.

Висновки. Літературна спадщина У. Самчука має актуальне значення для педагогіки. Творчість одного з найталановитіших прозаїків України XX ст. – це багатий літературний матеріал, насичений даними з історії українського народу, є джерелом збереження історичної пам'яті, формування національної свідомості, духовності нації. Актуальність ідей У. Самчука щодо національно-патріотичного виховання особистості в умовах розвитку національної системи виховання безумовна. Вивчення його творчої спадщини має стати необхідною складовою процесу формування

національної свідомості, виховання громадянина-патріота.

З огляду на цілі та завдання національної системи виховання, робимо висновок, що у подальших дослідженнях на науковий розгляд заслуговують питання визначення особливостей формування національного ідеалу на основі педагогічних поглядів У. Самчука, вивчення закономірностей розвитку системи національного виховання та можливостей використання творчої спадщини письменника у розбудові української національної школи, зокрема, в оновленні змісту, форм, методів і засобів виховання у навчально-виховному процесі закладів загальної середньої та вищої освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бородіца С. Художньо-історична візія світу Уласа Самчука в романі-епопеї «Волинь». *Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка. Історія*. Тернопіль, 1997. Вип. 6. С. 277–278.
2. Буркалець Н. Мистецтво Уласа Самчука – публіциста (за матеріалами газети «Волинь»). *Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка. Літературознавство*. Тернопіль, 2000. Вип. 6. С. 21–27.
3. Власенко-Бойцун А. Улас Самчук – літописець. *Українські назви у ЗСА та інші праці з назвознавства й історично-літературного дослідження*. Бісмарк-Грилі, 1977. С. 113–126.
4. Власенко-Бойцун А. Улас Самчук як публіцист. *Слово*. Вудсток, 1990. Зб. 12. С. 121–132.
5. Власенко-Бойцун А. Хроніки, романи, і мемуари Уласа Самчука. *Есеї і рецензії*. Міамі : Coral Springs, 1983. С. 26–43.
6. Жулинський М. «Я був повний Україною...». *Літературна Україна*. 1995. 30 березня. С. 3.
7. Клиновий Ю. Мудрець «на коні вороному». *Нові дні*. Торонто, 1980. лютий. С. 2–4.
8. Костюк Г. З літопису літературного життя в діяспорі : Відбитка з журналу «Сучасність» ЧЧ. 9–10 (129–130). Мюнхен, 1971. 48 с.
9. Костюк Г. Образотворець «времени лютого». *У світі ідей і образів : вибране : Критичні та історико-літературні роздуми (1930–1980 рр.)*. Сучасність. 1983. С. 294–310.
10. Лисенко Н. Поетика роману У. Самчука «Гори говорять!» *Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка. Літературознавство*. Тернопіль, 2000. Вип. 6. С. 63–72.
11. Пінчук С. Улас Самчук (1905–1987). *Народна трибуна*. 1991. № 26 (А). 26 червня. С. 2–5.
12. Савчук Н. Формування національної свідомості під час вивчення роману Уласа Самчука «Волинь». *Улас Самчук : до 90-річчя від дня народження письменника : ювілейний зб.* Рівне, 1994. С. 42–44.
13. Самчук У. Волинь : трилогія. Торонто : Громадський комітет для видання творів Уласа Самчука, 1969. Ч. 3 : Батько і син. 3-є вид. 396 с.
14. Самчук У. Живі струни. Бандура і бандуристи. Детройт : Видання Капелі Бандуристів ім. Тараса Шевченка, 1976. 466 с.
15. Самчук У. На коні вороному: спомини і враження. Вінніпег : Видання Товариства «Волинь», 1975. 360 с.
16. Самчук У. Чого не гоїть огонь. Нью-Йорк : Вид-во «Вісник» ООЧСУ, 1959. 288 с.
17. Самчук У. Юність Василя Шеремети. Мюнхен : Прометей, 1946. Ч. 1. 156 с.
18. Тарнавський О. Улас Самчук – прозаїк. *Нові дні*. Торонто, 1985. березень (№ 421). С. 6–9.